

Berecz János tollal, fegyvertelenül

34

Úgy vélem, jó az, ha az egykori politikusok megírják emlékirataikat. Persze előfordulhatnak ezekben tudatos hazugságok éppúgy, mint ismerethiányból vagy az emlékezet elhalványulásából eredő tévedések, de az értő olvasó és még inkább a kutató számára roppant érdekesek lehetnek. Bizonyosan szegényebbek lennének például *Marosán* könyvei vagy a sokáig nem létezőnek hitt *Rákosi-memoárok* nélkül. Ugyanezért nagy kár, hogy nem hagyott maga után semmit (vagy csak egy-két gyér tartalmú interjút) *Pap János* és *Gáspár Sándor*, nem hajlandó megszólalni a nagyon sokat tudó *Biszkú Béla*, *Németh Károly*, *Lázár György* vagy az egykor Kádár-utódjelöltnek tartott *Maróthy László*. Én tehát örülök annak, hogy Berecz János, a Magyar Szocialista Munkáspárt Politikai Bizottságának volt tagja, a Központi Bizottság volt titkára letette az asztalra vaskos, 500 oldalas kötetét e kihívó címmel: *Vállalom*.

Ha viszont ez a véleményem, akkor mennyire illik bírálni az ilyen művet? Természetes követelmény – mint minden szubjektív emlékezésnél –, hogy óvatosan kell kezelni és állításait célszerű összevetni más forrásokkal, de szabad-e nekiesni, és ezzel másokat esetleg elriasztani emlékeik leírásától? Egyébként is: aki az élő orszlánnak legfeljebb egy-egy szál bajuszát merte néha egy picit meghúzgálni, vagy azt sem, az legyen szíves távol tartani a lábát a – hogy úgy mondjam – elhunyt orozslántól. Örüljek, hogy – a régi buta anekdota poénjával élve – ezek már rég nem főkapitányok, én meg még mindig kurva vagyok Miskolcon, és kész. (Elég nagy elégtétel ez is, másféle ügyis ritkán akad.)

Csakhogy: aki könyvet ad ki, az önként lép a reflektorok elé. Berecz János

például (amikor ezt írom, június elején) egymás után mosolyog a nézőkre különböző tévéstudiókból két Majka között. A vele szemben ülő kollégáim hercigeskednek vele, és nem tesznek fel valódi kérdéseket – vagy az említett etikai szempontok miatt, vagy lustaságból és felkészületlenségből. Berecz különben is jópofa ember, annak idején a legértelmesebbek közé tartozott a pártapparátusban, ráadásul a pikáns színésznő, *Sáfár Anikó* a felesége, ami anno, a múlt rendszer vége felé igazi szenzáció volt. Én viszont jó eszű, talpraesett, 25–30 éves diplomás fiatalokkal dolgozom együtt, akiknek fogalmuk sincs az 1990 előtti évekről, tehát akár el is lehetik, amit olvasnak. Következésképpen mégiscsak szükség van egy ilyen memoárkötet bírálataira, még akkor is – vagy éppen azért –, ha csalódást okoz. Én jobbat vártam Berecztől, például kevesebb rossz, suta mondatot, elírást, névtévesztést és egyebet. De persze nem ez a lényeg. Bereczre, főleg amikor a KB külügyi osztály vezetője volt, sokan néztünk reménykedve. Új szellemű, nyílt eszű, dogmatizmustól mentes pártfunkcionáriusnak tartottuk, aki a szükséges változások egyik elindítója lehet. Igaz, hogy amikor a Népszabadság főszerkesztője, majd az agitprop területet felügyelő KB-titkár lett, lelkesedésünk lanyhult.

„*Alig győzőm számon tartani a sok újsütetű rendszerváltót. Én nem voltam az!*” – írja az „előhangolás”-nak nevezett előszóban, és ez igaz, kimondása pedig tisztességes dolog. Az azonban már porhintés, hogy „*önigazoló »életrajzot« sem akartam írni, mert ma sokan törekednek érdemeiket megörökíteni*”. Bizonyos tele van önigazolással a könyv, de ezt csak mellékesen érdemes felróni, ugyanis ez a műfajjal vele jár. Nekem végig az volt az érzésem, hogy

az írás fő célja éppen saját helyének meghatározása a hetvenes-nyolcvanas évek történelmében, továbbá az oda-mondogatás néhány embernek: *Aczél Györgynek, Szűrös Mátyásnak, Pozsgay Imrének, Várnai Ferencnek*. Az utóbbi három bőven megérdemli, amit Berecztől kap. Részben Aczél is, de őt, mint erre még visszatérek, egészen irracionális módon utálja, aminek következtében úgy démonizálja, ahogyan ez manapság a szélsőjobboldalon szokás.

Ezek után elkezdem előlről. Általános tapasztalat, hogy az önéletrajzokban a gyerekkor, a család leírása a legszínesebb. Ott még kevesebb a politikai szempont, több az egyéni és érzellemmel színezett emlék. Az ibrányi szegényparaszt-kisiparos család leírása arra emlékeztet, amit nem árt felidézni, hogy mit jelentett a teljesen újszerű társadalmi mobilitás 1945 után. Akármilyen lett aztán az a politikai rendszer – vagy akármilyen volt más vonatkozásokban már kezdettől –, az hatalmas és nagyszerű dolog, hogy munkás- és parasztgyerekek soha nem látott tömegei kerültek gimnáziumba, egyetemre. (Még ha szegények maradtak is, még ha a 16 éves szerző gyalog ment is haza Sárospatakról a 60 kilométerre fekvő Ibrányba, hogy megtakarítsa a frissen bevezetett forint első tízes bankóját.) Az pedig igazán meglepő információ, hogy 18 éves református gimnazistaként 1948 karácsonyán egy teológusnő helyetteseként még legátus is volt, azaz templomban hirdette az igét. Amikor később nekem hirdette a másfélét, nem gondoltam volna ezt. A korra jellemző, hogy megbízták ezzel, noha már baloldalként elkönnyvelt diákvezető volt, és bevallása szerint küszködött a vallásossággal, bár még nem szakított vele. Érdekes történet az is, hogy a Lenin Intézetben, ahová a debreceni egyetemről került, milyen harcok voltak a pártszervezetben belül. A leírás szerint Berecz azért lett ott párttitkár, hogy véget vessenek egy vadul sztálinista társaság vérengzésének, és ezt teljesítette is.

A következő témakör 1956, és ez

Berecz esetében azért lényeges, mert az *Ellenforradalom tollal és fegyverrel* című híres-hírhedt könyv révén ő vált a hivatalos ötvenhatológia felkent főpapjává. (Állítja, hogy ez tudományos mű volt, komoly kutatómunkát végzett hozzá.) Ami az ő akkori személyes élményeit illeti, *Göncz Árpád* mondása jut eszembe, hogy mindenkinek megvan a saját 56-ja. Nincs okom kétségbe vonni például, hogy az akkor már a DISZ-apparátusban dolgozó Berecz találkozott „zsidómentes hazát” követelő kiabálókkal, ami felesége révén érintette és megrendítette őt. Aztán kis híján bement a budapesti pártbizottságra, vagyis könnyen kerülhetett volna a Köztársaság téren meggyilkoltak közé. Saját szemével látott lincselést. Lehet vele egyetérteni vagy elutasítani a véleményét, de én őszintének érzem, amit arról ír, hogy miért állt Kádár mellé. Őszinteségre törekszik az említett könyv értékelésében is, bár érdekes, hogy az 1986-os évfordulós tévéműsört erősebb önkritikával kezeli. A könyvről azt hangsúlyozza, hogy abban a Rákosi-korszak bűneit az elsők között leplezte le addig nem közölt tényekkel. De elismeri, hogy nem volt objektív, a tényeket úgy csoportosította, hogy „mindenben a Kádár-csapat politikáját igazolja”. Nem említette Kádár korai, az ellenforradalmi jelleget tagadó megnyilatkozásait, és teljesen egyoldalúan szólt Nagy Imréről. (Bár ez a beismerés annyiban furcsa, hogy úgy is lehet érteni, mintha ez az ő szubjektív hibája lett volna, mintha írhatott volna akkor másfélét is. Pedig nyilvánvalóan nem.) Az 1986-os műsorról kifejezetten azt írja, hogy az nyomasztja a lelkiismeretét, noha az ösztálinista *Kovács István* „balról” jelentette fel érte Kádárnál. Hogy miért volt olyan az adás, arra indokul ezt hozza fel, kiemelt szedéssel: „*De én Kádár János híve és nem hátbatámadója voltam. Ma is vállalom.*” Eközben még mai véleményként is erős egyoldalúsággal értékeli *Mindszentyt*, és kissé gúnyosan, kritikusan emlegeti az 1956-os forradalmat értékelő törvényt, azzal érvelve,

hogyan az értékelés a tudomány dolga. Belecsíp egyet Orbán Viktor azon kijelentésébe is, hogy 56-ról csak egyféle vélemény lehet. Igaza van. Nekem meg nincs igazam, ha nem bírom ki, hogy hozzá ne tegyem: bár akkor is így gondolkodott volna a többféle vélemény jogosságáról, amikor újságírói „életem és halálom ura” volt. Tudniillik én sem mindig gondolkodtam így.

Még ma is érezhető: Berecznek rosszulesett, amikor Király Zoltán újságíró, az 1985-ös „részben szabad” választásokon a hivatalos népfrontjelöltekkel szemben megválasztott független szegedi képviselő az országgyűlés 1989. október 20-i ülésén megtámadta őt. Király ezt mondta: *„Nekünk...1956-ról, 1956 után is hazudtak éjjel, hazudtak nappal és hazudtak mindenkor! S közöttük az is, aki jelen van a teremben: például Berecz János, aki megírta a Tolla és fegyverrel című könyvet, és aki egész másképp szólt erről, és minden ideológiai, iskolai, nevelési tényező arra volt készítve – a pedagógusok –, hogy mindezekről hazudjanak nekünk, és ne szóljanak.”* Arról nem tud ugyan a gyorsíró írásos jegyzőkönyv, hogy Berecz válaszul felajánlotta volna „a könyv máglyára vetését”, amit most ír, de a következőket mondta: *„...én nemcsak október 23-át, hanem október 30-át is megéltem. ...az én könyvem a mindenkori politika egyszer elismeréssel fogadta, most elítélően fogadja. A politika ítél most, a történelem a teljes értékelést és a végszót még nem mondta ki.”* Hangsúlyozta továbbá: *„...nem voltam internáló közeg, nem voltam még karhatalmista sem, nem voltam bíró, aki ítéleteket hozott, és ülnök sem, aki részt vesz az ítéletek meghozatalában, és tanú sem voltam egyetlenegy perben sem.”* Majd most a könyvben ez utóbbi 1989-es mondathoz hozzáfűzi: *„Király Zoltán sem tudta tagadni ezt. Megalapozatlan fellépéseihez hasonlóan ezek után is hebegett, habogott.”* Nem részletezi, mi volt megalapozatlan Király idézett szavaiban, miért kellett volna tagadnia, amit nem is állított, továbbá hogy a hebegés-habo-

gás hol történt, az Országgyűlési Napló szerint ugyanis a független képviselő Berecz után nem szólt többet erről a témáról.

Az 56 utáni évekkel, a megtorlással kapcsolatban olvasható a könyv egyik legrokonszenvesebb része (a kiemelés itt is a szerzőtől származik): *„Ez az öszszegzés negatív képet fest rólunk. Vállalom, vállalnom kell, bár közvetlenül nem vettem benne részt, és egészében akkor nem is ismertem. De a rendszer gyermeke, támogatója, a végén pedig egyik vezetője voltam.”*

Ilyen részletek mellett ugyanakkor olyan mondatok is szerepelnek a könyvben, amelyek egyszerűen méltatlanok Berecz Jánoshoz. Például az 1957. nyári moszkvai Világifjúsági Találkozó kapcsán leírja, hogy *„a magyar fiatalok láthatóan nagy szeretettel vették körül”* az őket meglátogató Kádár Jánost. Az ég szerelmére, hát kik voltak azok a küldöttek, és hogyan kerültek akkor oda? Vagy például láthatóan ma is büszke arra, hogy több mint negyven éve – akkor már a KISZ tisztségviselőjeként – kitálalta a Magyar Országos Diákbizottság nevű teljesen üres képződményt. Pedig arról mindig mindenki tudta, hogy nem létezik, hiszen Magyarországon egyetlen engedélyezett ifjúsági szervezet működött. A nyugatiak pusztá képmutatásból és kényelemből mentek bele az átlátszó játékba, hogy otthon arra hivatkozassanak: nem egy „kommunista” nevet viselő szervezettel barátkoznak. Eközben ők is tudták, hogy de igen. Elképesztően közhelyes a „teóriák a nemzetközi viszonyokról” alcímű fejtegetés, amelyben egyebek között azt bizonygatja, hogy a béke-világmozgalom nem a szovjetek bábszervezete volt, és az 1973-as moszkvai világkongresszuson olyan színes gyülekezet jött össze, amelyben 143 ország 1100 pártja és szervezete vett részt, 14 bizottságban 1300-an szólaltak fel, köztük kereszténydemokraták, liberálisok stb. Nem pazarlom a papírt a vitára, én is voltam olyan nemzetközi rendezvényen – 1978-ban a kubai VIT-en –, amely formálisan

olyan plurális volt, hogy csak na. De nagyon jól emlékszem, milyen volt. Aztán egy gyöngyszem: 1977-ben Kádár Lenin-békédíjat kapott, amelyet egy szovjet akadémikus adott át neki itt Budapesten. Este a vendéget mulatni vitték, és a hármashatárhegyi vendéglőben a cigányprímás a következő szöveget intézte hozzá: „Engedje meg, akadémikus elvtárs, hogy a zenekar nevében halál adjak önnek és megköszönjem, amiért a mi drága Kádár elvtársunkat ilyen nagy kitüntetésben részesítette. Mi minden este fél nyolckor megnézzük a TV-híradót, és ott láttuk, ahogy a kedves vendég átnyújtotta azt a nagy kitüntetést Kádár Jánosnak.” A pártfőtitkár később erről értesülve „mosolygósan megjegyezte: Mindig mondom én, hogy Magyarországon a legjobb politikusok a cigányprímások.” Ha Berecz képes volt ehhez semmit se fűzni, csak azért is megtartóztatam magam én is.

En a szerző helyében olyan mondatot sem írnék le ma, hogy „a Külügyminisztérium MSZMP-bizottsága titkárának választott meg 1966 augusztusában”. A külügyminisztériumi pártbizottság tagjainak ugyanis vajmi kevés tényleges közül volt ahhoz, hogy ki lett az ő függetlenített titkárak, bár formálisan valóban nekik kellett erről szavazniuk. Többségük valószínűleg azt sem tudta, hogy Berecz János a világon van. Ma az lenne érdekes, hogy hogyan alakult ki egy ilyen javaslat a pártközpontban, miért éppen a külügybe helyezték a KISZ-ből kiöregedett, moszkvai aspirantúrán tartózkodó, külkapcsolatokkal kétségkívül már addig is foglalkozó kádert. De erről semmit nem tudunk meg. Azt viszont igen, hogy Berecz büszke külügyes működésére, például arra, hogy a fafejű szakmai vezetőkkel szemben kiharcolta: vegyenek gömbfejes írógépeket, mert a cserélhető betűkészletű masinákkal sokkal könnyebb különböző nyelvű leveleket írni. Továbbá egy sor jó személyi döntés is neki volt köszönhető. Tény: én is ismertem olyan értelmes, nyitott gondolkodású párttitkárokat, akik progresszívebben

viselkedtek, mint az adott intézmény vagy vállalat állami irányítói, és így hasznos szerepet játszottak. Saját munkahelyemről is emlékszem több olyan esetre, amikor „káderhatáskörével” élve a pártszervezet harcolt ki jó vagy akadályozott meg ostoba személyi döntéseket. Mégis, ha valaki 2003-ban ír ilyesmiről, elvárható lenne egy rövid megjegyzés arról, hogy mai fejével mi a véleménye arról a rendszerről. Nem kell megkorbácsolnia önmagát, csak jeleznie, ahogy sokan tesszük: akár látuk már akkor is, hogy a dolog abszurd, akár nem, legalább ma tisztában vagyunk vele. És remélhetőleg a mai minisztériumok párttitkár hiányában is időben beszerzik a gömbfejes írógép mai utódját, a korszerűbb szövegszerkesztő-programot.

Máshol is keverednek a komoly és érdekes részek nevetséges kicsinyeskedésekkel. Képes például azt részletezni, hogy a pártközpontban egy éjszakába nyúló nemzetközi munkamegbeszélésre „magyaros tepertős pogácsát” hozatott, és ezzel „a magyar nép jó hírét szolgálta”. Sose hittem volna, hogy ezt a módszert Berecz találta fel. Eközben viszont tanulságos a különböző belső pártintrikák ismertetése, például hogy az 1975-ös pártkongresszuson már KB-osztályvezető létére azért nem került be a Központi Bizottság mint testület tagjai közé, mert Kádár János saját elmondása szerint minden irányzat egy emberként ellenezte ezt. (A pártfőtitkár ilyen értelemben nem volt mindenható, figyelembe kellett vennie az erőviszonyokat, miközben azért alakította is azokat.) Berecz színes egyéniségével szinte vonzotta a fűrást, többször panaszolták be Kádárnál a gyerekeivel kapcsolatos, szerinte teljesen alaptalan pletykákkal is (kivételezés, protekciózás). „Tiszteltetem a sűgőit!” – fakadt ki egyszer állítólag az „Oregnek” a focista fiát érintő újabb rágalom miatt. Mindenesetre a könyv igazolja, amit én gyenge tréfaként a nyolcvanas években mondogattam: az osztályharc éleződéséről szóló sztálini tétel Magyarorszá-

gon úgy érvényesült, hogy az MSZMP KB osztályai között éleződött a harc. Magam is tapasztaltam például, milyen megvetéssel beszéltek a külügyi osztályon az agitpropokról. Amikor pedig az ott szellemi elitnek számító tudományos, közoktatási és kulturális osztály egyik munkatársa az apparátusi párt-szervezet nevű bizarr képződmény meghívására előadást tartott saját szakterületéről ugyanazon KB párt- és tömegszervezeti osztályán – ez volt az egyik legsötétebb részleg –, elvtársai pillanatok alatt feljelentették az őket felügyelő titkárnál.

A szerző saját állítása szerint nem csak a multilaterális pogácsakínálásban alkotott maradandót. A Japán Kommunista Párt kongresszusán például ő beszélt le a szovjet pártküldöttség vezetőjét, hogy néhány bíráló miatt megsértődve kivonuljon a rendezvényről. Az ideológiai és külügyi KB-titkárok 1978-as budapesti értekezletén pedig ő húzatott ki egy túl merev, keményvonalas részt a szovjet beszédtervezetből, amelyet „átadtak neki véleményezésére”. En halkan és tisztelettel kétkedésemet jelentem be e történetekkel kapcsolatban, bár persze tényszerűen cáfolni nem tudom őket. Azt viszont én is állítom, hogy az MSZMP számos nemzetközi kérdésben rugalmasabb, realitárb, emberszabásúbb volt, mint a többi szocialista ország uralkodó pártja – például a lengyel válság, az eurokommunizmus, a kelet–nyugati párt- és államközi kapcsolatok ügyében –, és ebben különböző mértékben ugyan, de mindazok elismerésre méltó szerepet játszottak, akik ezt a politikát alakították. Így Berecz János is, aki a KB külügyi osztályának 1972-től helyettes vezetője, majd 1974-től vezetője volt. Ráadásul minden hivatalban igaz, hogy nagyon sok múlik az alapdokumentumon, az első határozattervezeten, amelyet az apparátus ír. Ebből persze akármi kihúzható és akármi beleírható, teljesen ellenkezőjére is fordítható, mégis megad egy alaphangot a felsőbb testületek, a döntéshozók számára. Azt is elhi-

szem, hogy Berecz növekvő rokonszenvet érzett az eurokommunizmusnak nevezett közepes fokú eretnekség iránt, továbbá baráti kapcsolatokat alakított ki német, francia és más szocialista–szociáldemokrata politikussokkal, szerepét azonban érzésem szerint itt is eltúlozza. Jellemző, amit egy 1977-es Népszabadság-cikke kapcsán tesz. Ezt a Pravda utánközölte, ami kivételes dolognak számított. Ő úgy érzi, hogy tulajdonképpen kiállt az eurokommunisták mellett, és szembeszállt a szovjetekkel. Így minősíti az írást, a belső idézőjelek tőle származnak:

„A nyugati propaganda manővereit »leleplezve« védtem a munkáspártok politikájában meglévő »szükséges törvényszerű különbségeket«. Az »ügynevezett eurokommunizmus körüli nagy zajt« is ilyennek ítéltam, és állást foglaltam a normális kezelése mellett. Ilyen volt akkor az eljárási módszerünk.” Hát én most elolvastam ezt a cikket, és akármennyire próbáltam a 26 évvel ezelőtti, sorok között olvasási módszert alkalmazni, fűrészpörizű sablonos írásnak látom, és nem érzem benne ezt az ügyesen elrejtett progresszivitást. De ez lehet az én hibám. Egy kicsit előre szaladva az időben, hasonlóan jártam a dél-koreai utasszállító repülőgép 1983. szeptemberi lelövésével kapcsolatos sztorival. Berecz akkor már a Népszabadság főszerkesztője volt, és kapott egy fülest egy szovjet barátjától. Ezért, mint írja, napokon át csak tényeket közöltek, kommentár nélkül, és csak miután már a szovjetek bevallották, hogy lelőtték a gépet, akkor jelent meg egy „sajnálkozást kifejező glossza”. Kádár meg is kérdezte tőle, hogy „hogyan úszták ezt meg?”. Nekem itt valami nem stimmelt, mert emlékszem, mennyire fel voltunk háborodva szakmabeliként az ügy magyar sajtóbeli – persze kényeszerű – kezelése miatt. Nos, előszedtem a húszéves Népszabadságokat. Tény, hogy szeptember 2-tól kezdve egy darabig „csak” az összevissza hazudozó TASZSZ-közlemények jelentek meg, illetve az USA-beli és a nyugat-európai

tudósítóktól olyan válogatások az ottani sajtóból, amelyek a hivatalos washingtoni állásponttal szembeni kétélyeket hangoztatták. (Merthogy ott lehetett ilyen.) Tehát azt kétségtelenül megúsza a magyar pártlap, hogy egyértelműen letagadja a szovjetek cselekedetét, a gép lelövését. Ám szeptember 10-én az Ogarkov marsall, szovjet vezérkari főnök sajtótájékoztatójáról szóló tudósítás mellett (ekkor hangozott el Moszkvában a hivatalos beismerés) nem sajnálkozó glossza olvasható, hanem egy kemény hangú Amerika-ellenes szerkesztőségi – tehát hivatalos súlyú – kommentár. Megjegyzem, én ma is gyanítom, hogy abban az ügyben az amerikaiak sárosak voltak, és el tudom képzelni, hogy a szovjetek nem ismerték fel a kémrepülőnek hitt gép utaszállító jellegét. Ez máig sem tisztázódott, de itt nem erről van szó, hanem Berecz állításairól. Az ostoba hazudozás kilenc napja után nyilván hiteltelen volt a részben igaz elemeket tartalmazó kommentár is. Elismerem, nagyon korlátozottak voltak akkor a lehetőségek, különösen a központi pártlapnál. Nem is azt rovom fel Berecznek, hogy 1983-ban nem leplezte le a szovjeteket, hanem hogy ma felvág egy olyan dolagra, amely legfeljebb a jól semmiképp nem kezelhető helyzetnek a legrosszabbnál valamivel jobb kezelését jelentette.

A Berecz által oly kevéssé kedvelt *Várnai Ferenc* a maga memoárjaiban (*Nem hallgathatók tovább*, Budapest, 2002, Kontúr) írja a Népszabadság pár évvel korábbi időszakáról, hogy „akkoriban az aláírt cikk sem jelenthetett csupán saját véleményt”. Ez egyike a meglehetősen dermesztő kötet kevés olyan mondatának, amellyel teljesen egyetértek. Általában is igaz volt, és azért jutott eszembe, mert Berecz így ír saját pozitív szerepéről a nyugati szociáldemokrácia megítélése kapcsán: „Személy szerint én *Az európai szociáldemokrácia az enyhülés időszakában* című cikkben tettem le a garast a *Társadalmi Szemle* 1976. februári számában.” Majd ismergeti a cikket. Én azonban kötve hiszem,

hogy ilyen kérdésben ilyen fórumon „személyes garast” lehetett letenni. A *Társadalmi Szemle* főszerkesztője, *Benke Valéria* a Politikai Bizottság tagja volt, és nem maga döntötte el, hogy mit közöl. El tudom képzelni, hogy Berecz a pozitív szelleműnek szánt cikket magától írta és nem felső megbízásból, de megjelenését néhány vezetőnek vagy valamelyik testületnek jóvá kellett hagynia. Ugyanis az olvasók közül se gondolta senki – ideértve a keleti és nyugati politikusokat és elemzőket –, hogy ami a központi pártfolyóiratban megjelenik, az a szerző egyéni véleménye csupán. Nekem egyszer azért szórt ki Benke egy írásomat a lapjából, mert egy lábjegyzetben enyhén bíraltam egy lengyel pártdokumentumot. Pedig én senki nem voltam, az én szavaimat senki nem hihette hivatalos pártálláspontra. „Csak nem képzeli?” – háborgott az idős hölgy, bár aztán kétségkívül nagyvonalúan kifizette a nem közölt művet.

A szerzőt a sajtóval kapcsolatban máshol is cserbenhagyja az elfogulatlansága. *Tischler János* történészt például, noha általában dicséri a munkásságát, lehordja, amiért hazug és hamis sztereotípiák kialakításával vádolja a Lengyelországgal kapcsolatos 1981-es magyar propagandát. („Mibe kerül ez nekünk, nem sztrájkolni kell, hanem dolgozni stb.”) Tájékoztalan ifúnak nevezi a kutatót, aki Kádár-rendszerellenessége miatt akar mindent sötéten láttatni, és feltételezi a népről, hogy nem gondolkodott, csak a propagandát szajkózta. Nos, Tischler ugyan valóban még csak általános iskolába járt 1981-ben, mégis neki van igaza. Én már bőven újságíró voltam akkor, ráadásul „lengyeles”, és sokat háborgtam a Népszabadság és az MTI, illetve a belőle élő lapok, rádiós és tévés hírműsorok bántó egyoldalúságán, primitív lengyelellenességén. A külpolitikai és gazdasági szakműsorokban, ahol erre mód volt, többen igyekeztünk árnyalni a képet – ezt tette minden heti írásával a Magyarországi is –, az intézményekben,

gyárakban tucatszámra tartott tájékoztatókon pedig kifejezetten meg is mondtam mindig, hogy a központi hivatalos propaganda egyes állításai nem igazak. Például a lengyel hivatalos munkaidő-statisztika mutatta, hogy a sztrájkok nem befolyásolták lényegesen a termelés alakulását, a szervezetlenség és anyagihiány miatti kiesés sokkal több kárt okozott. Egyébként Berecz ír valamit Lengyelországról, amit egyszerűen nem hiszek el. Eszerint ottani barátai összehozták egy „középszintű egyházi vezetővel”, aki – ez most az ő idézőjele – „ide tartozik, de ott szolgál”. Elképzelhetetlennek tartom ezt. Olyan katolikus világi politikussal találkozhatott, aki saját egyházával szemben a hatalmon lévő pártot támogatta, mert ilyenek tényleg voltak, és álláspontjukat nyíltan hirdették, egyebek közt a parlamentben. De hogy beszervezett pappal (mert mi mást jelenthetne az idézőjelbe tett rész), méghozzá vezetővel...

40

A főszerkesztők „birtokában voltak minden híresztelésnek, hiába hallgattak el előlük egyes szervek fontos tényeket. Olyankor lázadtak. Az APO [az MSZMP KB agitációs és propaganda osztálya] általában velük értett egyet.” – írja Berecz immár 1985 utánról, amikor ennek a területnek a felügyelő KB-tikára lett. Egy ilyen mondatról nehéz higgadtan írni. Ugyanis az APO volt az a szerv, amely – mindegy, hogy saját kezdeményezésre vagy más pártszerv megbízásából – a tilalmakat és parancsokat közvetítette. Az osztály, pontosabban annak sajtóosztálya testesítette meg az utált felsőbbseget minden újságíró számára, szűk körben még némelyik dogmatikus és gyáva főnököm is ugyanúgy szidta őket, mint beosztottai. Persze lehetséges, hogy a párt legfelső vezetői előtt saját érdekükben a nyíltabb tájékoztatásért és kevesebb tilalomért lobbiztak – csekély eredménnyel –, mert köztük is voltak újságírói múltú, a szakmához értő emberek, továbbá mert utálták azt, hogy utálják őket (amit persze tudtak), de mindezt kifelé és „lefelé” fegyelmezetten nem mutatták.

Maga Berecz is készített a fiókjának keserűen kritikus feljegyzéseket, amelyeket most idéz, de ha jól értem, ezeket a véleményeket akkor sehol nem mondta el. Ezért kerül veszélybe a *sine ira et studio* magatartásom, amikor Berecz a főszerkesztők „tájékoztatásáról és orientálásáról” ír, és így folytatja (az első mondatot ő emeli ki): „**Nekünk nem volt szükségünk cenzúrára!** A főszerkesztők valóban felelősen szerkesztették, irányították a lapjukat.” Erre mondta jogosan **Eörsi István** 1981-ben – a Szolidaritás kezdeményezte lengyel cenzúratörvényre célozva –, hogy egy nyilvános törvénybe iktatott cenzúra, amelynek döntései ellen bírósághoz lehet fordulni, jobb, mint ami nálunk van. (Ami nyilván csak relatíve és még így is inkább ironikusan volt értendő.) 1990 óta hazudozik szemérmetlenül néhány egykori agitprop főember a sajtóirányítás múltrendszerbeli módszereiről – azért sem írok neveket, a fene akar bíróságra járni –, és ezt azért teheti, mert szinte semminek nem maradt írásos nyoma. Minden szóban zajlott, tehát letagadható. A Magyar Rádió hírszerkesztősége kivétel volt, mert a három műszakban dolgozó emberek soha nem voltak egyszerre együtt, viszont mindegyiküknek tudnia kellett az ukázokról, ezért voltak ott a híres kézzel írt pro domo füzetek. Ezek zömét sajnos a rendszerváltozás után kidobták, és ezzel nagy értékű történelmi dokumentumok veszttek el. (Ami megmaradt, abból *Havas Henrik* készített/készíttetett egy rossz könyvet, elpackázva a színvonalas feldolgozás lehetőségét.) Tehát a fiatal olvasók kedvéért le kell szögezni: kemény utasításokkal dolgozó sajtóirányítás működött, amely aprólékos részletekbe is belement. (Például hogy egy eseményről hány percben tudósítson a Krónika, hányadik oldalon mekkora terjedelmű cikk legyen a lapokban.) Az sem igaz, hogy csak a főszerkesztők viselték volna a felelősséget, mert közvetlenül belerúgtak odafönről, ha akartak, a beosztott újságírókba is. Legfeljebb arról volt szó, hogy a befolyáso-

sabb, jobb politikai vagy személyes kapcsolatokkal rendelkező főnök, ha emellett tisztességes ember is volt, a villámhárító szerepét játszotta, és jobban meg tudta védeni a munkatársait. Mindez kiszámíthatatlan volt, és még az akkori korlátozott jogrenden is kívül állt. A sajtót ugyanis közvetlenül a párt irányította, az állami szervek (például a Minisztertanács Tájékoztatási Hivatala) szerepe formális volt. Harsány kacaj és pillanatokon belüli kirúgás várta volna az egykori pártonkívüliségüket ma oly büszkén hangoztató kollégákat, ha a K-telefonon érkező parancsra azt felelték volna, hogy „bocsánat, én nem vagyok az MSZMP tagja, tehát rám nem vonatkozhat a pártközpontról érkező utasítás”. De hát ilyen hülyeséget nem mondott senki,

Ezért nem kellene most olyasmit írni, hogy „a sajtó kiszolgálta a lakosságot”. Főleg ha utána hozzáteszi: a reális [?] tájékoztatás és a „felelősségvállalás az igazság[?] szolgálatában” mellett az „elkötelezettség a szocializmus mellett” is az egész sajtó kötelessége volt. Megint közölnöm illik: én is sokáig a sajtó ideológiai elkötelezettségének a híve voltam, tehát a valódi pluralizmus ellenfele. De nem teszek úgy, mintha azóta mi sem történt volna. Ugyanígy nevetséges, hogy Berecz a jelek szerint még most is büszke az 1986-os sajtótörvényre – még borzalmas parlamenti beszédéből is hosszan idéz egy közhelygyűjteményt –, amelyet négy év múlva a legelsőik között kellett alaposan módosítani, mert demokráciában használhatatlan volt. Emlékszem, volt nálunk egy vita a tervezetről. Amikor azt mondtam, hogy legalább elméletben nem kellene kizárni, hogy magánszemély is alapíthasson lapot, továbbá hogy a példányszámot a keresletnek kell meghatározni, és ezért azt ne a lapengedély tartalmazzá, úgy néztek rám a Tájékoztatási Hivatal kiküldöttei, mint aki a Holdról jött.

Álságos az is, hogy a szerző Róbert László szilenciumra vonatkozó panasa kapcsán lekezelően odaveti: ugyan, kit

érdekelt, hogy Róbert hol dolgozik. Később viszont leírja, hogy segítette Friderikusz Sándornak, akit kitiltottak a rádióból, de ő odaszólatott, és így a fiú megindult „göröngyös, de sikeres útján”. Tehát az ismert és tekintélyes idősebb újságíróval nem foglalkoztak, ő csak valami véletlen folytán nem dolgozhatott, de egy kezdő fiatal a KB-titkár védett meg az ellen, ami nem volt? Ugyan. Mindenki foglalkoztak, Róberttel is. Friderikusz pedig nagyon is kitiltották bátor politikai riportjai miatt, hiába tiltakoztunk többen a Magyar Rádió belső fórumain, és ez akkor így is maradt.

Említettem már, hogy néhány ember „megszólása” végigvonul a könyvön. Várnai Ferencé például, aki pedig úgy emlékszik, hogy kezdetben, az 1957 utáni KISZ-ben barátok voltak. Berecz élvezettel idéz egy sor történetet Várnai dogmatikusságáról és emberi merevségéről. Mit tesz a sors, végül ő zavarta el a Népszabadságtól, bár ennek lefolyására ő és az érintett igencsak eltérően emlékszik. Arra sem hagy ki a szerző egyetlen alkalmat sem, hogy Szűrös Mátyásba belecsípjen, bemutassa szerrinte elvtelen magatartását és hajlékony gerincét. „Kádár kedveltjének”, „kiscserkésznek” nevezi. Megkapja a magáét Pozsgay Imre, továbbá a ma már elfeledett politikusok közül Pullai Árpád és Vajó Péter is. Eközben például egyetlen rossz szót sem szól sokszor emlegetett volt főnökéről, az igen gyenge képességű Gyenes Andrásról. (Grósz Károlyról kevés szó esik, ő nyilván a következő kötetben bukkan majd fel, mert ez 1987-tel véget ér.) Igazán kiváló munkatársa a jelek szerint csak kettő volt a pártközpontról: Horn Gyula és Kovács László. Az ő tehetségükre azonban többször visszatér, nehogy az olvasó szem elől tévezzé ezt az információt. Emellett említést tesz egy Jánosi György nevű munkatársról is, nem jelezve, hogy névrokonról van szó. Pedig a ma ismert MSZP-politikus a megjelölt időpontban frissen érettségizve a Pátyolatnál dolgozott, majd sorkatona-

ként szolgált, és később sem volt a pártközpont alkalmazottja.

A legszenvedélyesebb fóbia Aczél Györgyhez fűzi Bereczet, bár ő úgy érzi, hogy éppen fordítva volt, Aczél szállt rá, és piszkálta indokolatlanul éveken át. 1989-ben, az 1956 népfelkeléssé nyilvánítását követő KB-ülésen például nyílt színen is összetűztek, de ez viharos kapcsolatuknak már inkább a záróaktsusa volt. Aczél persze alkatilag alkalmas volt a démonizálásra, és Berecz is azok táborát erősíti, akik úgy tesznek, mintha Aczél lett volna az MSZMP Koltai Róbertje, „minden hozzá tartozott”. Pedig nem igaz, hogy a kulturális sajtó kivételével a sajtót ő irányította volna – pártvonalon sosem volt az agitprop terület főnöke –, a belügyet és a titkosrendőrséget pedig végképp nem, legfeljebb szakterületét érintő megbízást adhatott például megfigyelésre, feltehetőleg akkor is az illetékes titkár tudtával. Kétségtelen, hogy Aczél tekintélye és befolyása szokatlan mértékben meghaladta éppen aktuális hivatalos tisztségeiből fakadó hatáskörét, de azért ezt nem szabad irreálisan eltúlozni. Az a kijelentés egészen nevetséges, hogy a március 15-i tüntetések elleni rendőri erőszak Aczél műve lett volna. (Párt- és állami dokumentumok egész tömege ismeretes ma már, lásd *Kenedi János, Csizmadia Ervin* és mások műveit.) Különösen megdöbbenő Berecz Jánosnak az az állítása, hogy a „munkásellenzék” „*az aczéli fantázia igazi szüleménye*” volt. Én ugyanis nem ismerek olyan kortánút és elemzőt, aki a hetvenes évek elejének reformellenes támadását vitatná – bővebbet *Huszár Tibor* Kádár-életrajzának frissen megjelent II. kötetéből –, továbbá én magam is jól emlékszem a korabeli bizalmas hírekre és véleményekre. (Újságírói pályám legelejére esett az 1972. őszi „visszalépő” KB-határozat, benne a kiemelt nagyvállalatokkal.) Ráadásul pár sorral arzbább maga Berecz is elismeri, hogy Biszkuék merevek voltak, és *Gáspár Sándorral, Komócsin Zoltánnal* együtt „*lehetséges, hogy véleményük,*

fellépéseik gyengítették a reform érvényesítését, és így kárt is okoztak”. Bőven elég lett volna, ha a szerző a saját besorolását vitatja, az ugyanis szerintem is vitatható. Én akkor sem tartottam őt az említett reformellenes csoport hívének, ráadásul éppen 1975-ben nem lett KB-tag, amikor a „nyers fehér acél káderművelet” (*Nyers Rezső, Fehér Lajos* és részben Aczél György lefokozása) után a „munkásellenzék” került előtérbe.

Van aztán az Aczél-kérdésnek egy másik vonulata. Berecz első, később autóbalesetben meghalt feleségéről a következőket írja (egy szót ő emel ki): „*Szerelmes voltam, így az eredete nem foglalkoztatott. ...Családom is befogadta. Később kénytelen voltam a témával foglalkozni, amikor bántani kezdték egyesek, akik »igazi« zsidóknak tartották magukat. ...vele ez történt a Televízióban, ahol Aczél György nagy hatalmú famulusai igyekeztek kikészíteni.*” Magyaráztatul: az asszony apai ágon volt zsidó származású, anyain nem. Majd Berecz még azt is hozzáteszi, hogy az idézett rész miatt megvádolhatják antiszemitizmussal, de „*szeretett feleségem és szép magyar gyermekeim... édesanyjának emlékéét sértené, ha erről hallgatnék!*”.

Nomármost bocsánatot kérek, de ez így teljesen értelmetlen. Aczél valóban roppantul szubjektív volt, megvoltak a maga körei és kisdéd játéka. De hogy akár ő, akár az emberei bigott ortodox zsidó vallási szempontok alapján ítélték volna, vagyis hogy az lett volna a bajuk – ha volt bajuk – Berecznével, hogy nem anyai részről zsidó, az abszurdum. Aczél vallástalan magyar kommunista volt, aki még zsidó származásának – ezt meg én emeltem ki most – tényét is szeretne volna elfelejteni. Ugyanígy képtelenségnek érzem ebben a megfogalmazásban azt a nem először felbukkanó történetet, hogy amikor Grósz Károly a hatvanas években a Magyar Rádió és Televízió párttitkára volt, Aczél adott neki egy névsort, mondván: „Ezeket a zsidókat ki kell rúgni a rádióból, mert ártanak a zsidóság érdekeinek.” (Ő,

ügymond, megtagadta ennek végrehajtását.) Olyasmi Rákosiék idején is előfordult, hogy – a figyelmet elterelendő éppen a legfelső vezetők származásáról – zsidónak tekintett embereket kitétek különböző állásokból, és nincs kizárva, hogy történt ilyen „arányjavítás” a Kádár-korszakban is. A mondat második fele azonban árulkodóan hamis, ez így Aczél szájából indokként nem hangozhatott el.

Kurtán-furcsán szerepel az az incidens is, hogy egy *Sütő Gábor* nevű pártmunkás egy 1973-as konferencián „cionista magatartással” vádolta meg Aczélt. Ez így kifejtetlen, érthetetlen, és nyilvánvaló marhaság, hiszen Aczélnek semmi köze nem volt a cionizmus-hoz. (Hacsak a lengyel „fajvédő kommunizmus” 1968-as rohama idejéből származó viccet nem vesszük alapul. Ebben a gyerek megkérdézi az apjától, hogy az iskolában állandóan emlegetett cionizmus szót „c”-vel vagy „sz”-szel kell írni. A válasz: nem tudom, fiam, de a háború előtt „zs”-vel írtuk.) Ráadásul Berecz idézi *Révész Sándor* Aczél-könyvét, de az idézetet ott hagyja abba, ahol meg lehetne érteni, miről volt szó. Sütő szavait nem önkényesen minősítették valakik antiszemita kirohanásnak, hanem az volt, egészen elvadult formában, hiszen nemcsak a külpolitikát vádolta Izrael-barátsággal, hanem kifogásolta a Chagall-kiállítását, a Hege-dűs a háztetőn előadását és az akkori-ban elhunyt Fenyő Miksa irodalomtámogató érdemeinek méltatását. A pártfegyelem és az apparátusi hivatali fegyelem súlyos megsértését, hogy tudniillik megbízatás nélkül, feletteseit nyilvánosan gyalázva szólalt fel az illető, viszonylag csekély büntetés követte. Ennek része volt egy egyéves publikációs tilalom. Ez persze nem rokonszenves büntetési mód, de komolytalan ezt *Csoóri Sándor* szilenciumával összehasonlítani, mint Berecz teszi, mert Sütő nyilván önként vállalta a pártapparátusban a munkát és az azzal járó szabályokat, továbbá hivatásának és megélhetésének nem lényege, hanem mellék-

jelensége volt a publikálás. És ha mind ez még nem lenne elég, Berecz később, amikor KB-titkári működéséről ír, megemlíti, hogy az ő idején készült ideológiai határozat „hosszú idő óta először” elítélte a kozmopolitizmust, amit Aczél felrótt neki. A szó szótári értelmében vett kozmopolitizmus Aczélnek vajmi kevés köze volt, ezért ha ezt az ott és akkor hajánál fogva előrángatott elemet kifogásolta, annak nyilván az volt az oka, hogy ismerte a kódot. (A viccbeli lengyel apuka ennek a régi kezdőbetűjét is rögtön tudta volna.)

Aztán itt van az 1986-os írószövetségi közgyűlés ügye. Berecz vitatkozik Révész Sándorral, hogy ultimátumot adott-e az íróknak – de becsületesen idézi saját szavait, amelyek ezt félreérthetlenné teszik: azt választanak meg vezetőségükbe, akit akarnak, de a párt-és állami vezetés az eredmény láttán dönti majd el, hogyan tovább. Mi más lenne ez, mint fenyegetés? Emellett idéz magától egy olyan gusztustalan mondatot, amely Csurkához alacsonyítja le. És éppen *Csurka Istvánnak* mondta, szemére vetve, hogy a párttal folytatott párbeszéd helyett az ellenzék más csoportjaival közösen részt vett a monori találkozón: „...*elmennek Monorra! Igen, kedves Csurka István, Monorra azzal a gárdával, amelyet ehhez az országhoz csak annyi fűz, hogy a Rákosi-óvodában nevelkedett, de most kintről kapja a támogatást, és polgári liberális álláspontot képvisel.*” Nem tudom, ki-nek akar ma tetszeni Berecz János azzal, hogy kommentár nélkül, tehát nem szégyenkezve idézi ezt, de ha ezt a gondolkodást és frazeológiát képzeletnek vagy hazafiasnak, akkor talán jobb lett volna, ha nem ír könyvet.

A visszaemlékezések pozitív főszereplője *Kádár János*, akire Berecz tisztelettel emlékezik, és sok érdekes személyes részletet leír viselkedéséről, kapcsolatokról. Én néhol hitetlenkedve olvasom ugyan, milyen karakánul és önérzetesen vitatkozott vele időnként, de végül is lehetséges. Tanú úgyszólván. Ellentmondásosan jellemzi a pártfőtít-

kár politikai helyzetét. Az egyik helyen azt hangsúlyozza, hogy Kádár mennyire fontosnak tartotta a pártok önállóságát és egyenjogúságát, az egymás belügyeibe való be nem avatkozást. A Szovjetunió iránti hűségét is részben azért emlegette annyit, hogy aztán a gyakorlatban eltérhessen az ottani módszerektől. Később ezt írja: „*Politikai függőség volt, kezdetben meghatározó, mondhatnám döntő, amely egyre inkább gyengült. ...Tapasztaltam személyesen, hogy Kádár János egyre nehezebben viselte el a követeléseket, utasításokat. ...azonban a kényszerítő körülményeknek ő is megadta magát. Szenvedett is eleget emberségében. ...Az általam élt, munkával töltött időszakban diktátummal már nem, erőteljes véleménynyilvánítással viszont találkoztam.*”

Idézek két tréfás esetet. Az egyik az 1968-as csehszlovákiai beavatkozás előestéjén történt, amikor Kádár még megpróbált szembeszállni a szovjet törekvésekkel, és emiatt kis időre megromlott a kapcsolata a moszkvai vezetőkkel. Az egyik megbeszélés szünetében Kádár egyik legbizalmasabb munkatársa és orosz tolmácsa, *Barta Istvánné* (az a fehér hajú asszony, akit annyiszor lehetett vele látni a tévében) megjegyezte: na hát, nekem nem csókolt kezét Breznyev elvtárs, ahogy mindig szokott. Erre a pártfőtitkár megnyugtatta: én többet vesztettem, mert engem nem csókolt szájon. Egy fura vallomásképpen pedig akkor csúszott ki a száján, amikor megtudta, hogy *Elena Ceaușescu*, a román diktátor felesége számos tisztsége mellett a káderbizottságnak is vezetője lett. Így kommentálta ezt: végre egy ország, ahol ezt is legalizálják.

Még egy anekdotába illő esetet nem tudok kihagyni. A Színházművészeti Szövetség 1986 végén tartott közgyűlést, amikor Csurka István éppen el volt tiltva a publikálástól és a színpadtól. *Magyar Fruzsina* dramaturg (Magyar Bálint húga, Mécs Imre felesége) azt akarta, hogy a közgyűlés nyilatkozatban vállaljon szolidaritást Csurkával, követelve a szilencium feloldását. Berecz er-

ről így ír, tévedésből színésznek nevezve a rendezőt: „*Kerényi Imre színművész igazgatót kértem meg, hogy, bár egyetértetek a követelésével, de ne kerüljön sor a szavazásra, mert akkor kénytelen lesznek eltávozni. A szavazás elmaradt.*” Hát nem bolond világban élünk?

Bevezetőben említettem, hogy sokalomban a ténybeli hibákat. Apróságokon nem kötözködöm, de néhányat megemlítek. Például lehet, hogy Berecz 1979-ben segített *Chrudinák Alajosnak*, aki így Jasszer Arafat gépén jutott el Teheránba, az azonban nem igaz, hogy ezáltal Chrudinák volt az első magyar tudósító a forradalom utáni Iránban. Róbert László akkor már tíz napja ott volt, hiszen ő Párizsból magának Khomeini ajatollahnak a repülőgépén érkezett meg. Jól emlékezhetünk tudósításaira, a történetet akkor frissiben könyvben is megírta. Aztán ott sincs rendben valami, hogy a szerző 1960-ban Lengyelországból hasznos tapasztalatként hozta magával az önálló diákszövetségi újság, a *Po Prostu* gondolatát. A legendás ifjúsági hetilapot ugyanis, amely az 1956-os magyar Irodalmi Újsághoz hasonló szerepet játszott, már 1957 őszén betiltották, ezzel óriási tiltakozást és utcai tüntetéseket kiváltva. Évekkel később az is bátor ember lehetett, aki mint korábbi emlékről beszélni mert róla egy külföldi vendégnek. 1983-ban a Marx Károly Közgazdaság-tudományi Egyetem politikatudományi tanszékére nem nevezhették ki a szerzőt címzetes egyetemi tanárnak, mert azt akkor még tudományos szocializmus tanszéknek hívták, még ha ez nem is hangzik ma olyan szépen. Aztán aligha hiszem, hogy *Ratkó József* költő tokaji letelepedését a helyi tanács meg nem nevezett „nagy hatalmú” vb-titkára akadályozta volna meg. Ez ugyanis *G. Nagyné Maczó Ágnes* volt, és az én ismereteim szerint őt és férjét éppen a Ratkóval és más „gyanús” művészekkel fenntartott baráti kapcsolataik miatt piszkálták ki Tokajból. Az is furcsa, hogy *Galgóczi Erzsébet* Vidravas című regényéről írva az eredeti főhőst, a Rákosi-korszakban

bebörtönzött Papp Simon professzort a regénybeli kitalált nevén Simon Pálnak emlegeti. Mellesleg számomra, aki nem vagyok tudója az irodalmi berkek titkainak, meglepő, hogy a Műhely című győri folyóirat Vasy Géza szerkesztette 1996-os Vidravas-különszáma nem tud Berez János szerepéről a regény megjelentetésében. Ő pedig azt állítja, hogy elkerülhetetlen kihagyásokat ajánlva ugyan, de végül is ő érte el a kiadást, és ezt *Illés Endre*, a Szépirodalmi Kiadó igazgatója hálálkodó levelével és az író nő szívélyes dedikációjával igazolja, egyúttal ezekkel cáfolva, hogy valójában cenzori szerepet játszott volna.

Említettem, hogy a rendszerváltozás időszakáról egy következő kötet szól majd, de 1987-ről írva a szerző ismerteti korabeli, progresszívnek érzett nézeteit, egyúttal azonban – saját megfogalmazása szerint – meggyőződésének korlátait is. Önmagától idézi: „Az egypártrendszer feltételei között a pártdemokrácia és a szocialista demokrácia együttes és szerves fejlődési alapja és egyben garanciája is annak, hogy a hatalom gyakorlásában olyan munkamegosztás jöjjön létre, amelyben a politikai intézményrendszer elemei – a már működő s az ezután szerveződő intézmények egyaránt – együttesen alkossák az önkormányzat és öngazgatás szervezeti kereteit.” Továbbá: „Napjainkban a hatalmat egy olyan, sokféleképpen fejlődő intézményrendszerben kell művelni, amelyben a párt vezet, de a hatalom gyakorlását – együttműködve a

társadalom különböző csoportjaival – megosztja. ...A szocializmus építésének mai történelmi időszakában nem képzelhető el a több hatalmi pólusú politikai pluralizmus. Azért nem, mert a közöttük folyó hatalmi harc alapjaiban osztaná meg a társadalmat, a többrétegű érdekeket kifejező politikai intézmények tevékenysége és együttműködése helyett.” Mai szemmel groteszkül hat ez a szöveg, hiszen tudjuk, három év múlva többpártrendszerű szabad választások zajlottak Magyarországon, az MSZMP addigi formájában már nem is létezett, a Bereczhez hasonló, korábban nagy hatalmú pártvezetőknek pedig azon kellett törniük a fejüket, hogy miből éljenek meg vagy mivel egészítsék ki a nyugdíjukat. De becsületes dolog, hogy Berecz ezeket a mondatokat megismétli, mert világossá teszi azt, amit írásom elején idéztem tőle: ő nem tudta elképzelni, hogy valódi rendszerváltozás következhet be. Szovjet vagy NDK-s szemmel eretnekségnek és árulásnak tűnő legmerészebb gondolatai is csak a szocializmusnak nevezett, bár erősen változó tartalmú valaminek a módosítására és ezzel megmentésére irányultak. Ezzel sokan voltak így. És bár most vitatkozva és kritikusan írtam memoárjairól, továbbá már tizenöt-húsz éve is sok mindenért haragudtam rá, el kell ismernem, hogy ebben az alapvető tévedésben sokáig osztoztam vele. Ez azonban már más lapra tartozik. Berecz János további lapjait mindenestre érdeklődéssel várom.